

ปัญหาการกระทำความผิดด้วยความจำเป็น และการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติกรตามหน้าที่¹

ร้อยตำรวจโท ชัยวัฒน์ ชาท่าไม้²

รัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม และให้ความคุ้มครองสิทธิในชีวิต ทรัพย์สินของประชาชน การที่รัฐเข้ามาดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดนั้นรัฐต้องตระหนักว่าความชอบธรรมที่รัฐจะกระทำการดังกล่าวตามหน้าที่ มีเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันสังคมและประชาชนให้มั่นคงอยู่เพื่อ นำความสงบเรียบร้อยกลับคืนในสังคมปัจจุบัน การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่หลักตามกฎหมาย คือ การบังคับใช้กฎหมาย อำนาจความยุติธรรม ให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและชุมชน และรักษาความมั่นคงของราชอาณาจักร แต่ในความจริงแล้วเจ้าพนักงานตำรวจก็คือประชาชนคนหนึ่ง ที่รักชีวิตของตนและหวงแหนในสิทธิเสรีภาพที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจเองก็ไม่มีอำนาจพิเศษอันใด หรือมีหน้าที่ตามกฎหมายใดที่จะทำร้ายหรือทำอันตรายต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้ ในทางตรงกันข้ามกับต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและมีโอกาสเสี่ยงมากกว่าประชาชนทั่วไป เช่น การสืบสวน จับกุม การตรวจค้น มักจะพบว่าสถานการณ์และพฤติกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ที่มีลักษณะอันตราย และมีอัตราเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่สูงกว่าที่ประชาชนทั่วไปต้องประสบ ซึ่งบางกรณีจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่อันเป็นการกระทำด้วยความจำเป็นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 หรือเพื่อการป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 แต่เมื่อปฏิบัติตามกฎหมายแล้วเจ้าพนักงานตำรวจก็มักจะถูกดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญา ตลอดจนถูกดำเนินการทางวินัยราชการ เพราะเหตุมาจากการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น โดยไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร จากข้อเท็จจริงและปัญหาดังกล่าว มีประเด็นปัญหากฎหมายการกระทำความผิดด้วยความจำเป็น และการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานที่ในการกระทำการตามหน้าที่ ดังนี้

ปัญหาที่ 1 ปัญหาหลักเกณฑ์การกระทำพอสมควรแก่เหตุในการกระทำโดยป้องกันของเจ้าพนักงาน ตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาการกระทำความผิดด้วยความจำเป็น และการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติกรตามหน้าที่

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ตำรวจ คือรักษาความปลอดภัย สำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาทผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะ ดูแลควบคุมและกำกับการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจซึ่ง ปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชนและความมั่นคงของราชอาณาจักร ปฏิบัติการอื่นใด ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของข้าราชการตำรวจหรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ช่วยเหลือ การพัฒนาประเทศตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การ ปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ ในหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา ตำรวจเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ในหลายสถานะด้วยกันในที่นี้ขอกล่าวถึงเฉพาะกรณีที่ตำรวจกระทำการป้องกันตามประมวล กฎหมายอาญาเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ที่บัญญัติเอาไว้เท่านั้น แต่ก็ เป็นการบัญญัติเอาไว้แบบกว้าง ๆ และลักษณะการใช้เป็นการใช้ระหว่างเอกชนกับเอกชนและอยู่ในดุลย พินิจของศาลที่จะตัดสินคดีว่ากรณีใดจะถือว่าเป็นการกระทำการป้องกันโดยสมควรแก่เหตุหรือไม่ ซึ่งคำ พิพากษาของศาลฎีกาไม่ใช่กฎหมายอีกทั้งคำพิพากษามีความไม่แน่นอนเจ้าพนักงานตำรวจอาจจะต้องคำ พิพากษาว่ากระทำความผิดสมควรแก่เหตุก็ได้ ดังนั้น การพิจารณาว่าการป้องกันใดพอสมควรแก่เหตุของ ประเทศไทยสำหรับการกระทำโดยป้องกันของเจ้าพนักงานตำรวจ ยังไม่มีหลักเกณฑ์พิจารณาแน่นอนซึ่ง ต้องอาศัยการพิจารณาของศาลฎีกาที่ตัดสินคดีมาเป็นบรรทัดฐานในการวินิจฉัยว่าแค่ไหนเพียงใดเหมาะสม และพอสมควรแก่เหตุในการป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 และมาตรา 69

ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 อันเป็นกฎหมายเฉพาะ ใหม่ให้สอดคล้องกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยบัญญัติเพิ่มเติม เช่น กรณีที่การกระทำโดย ป้องกันเกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน หากเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งดังต่อไปนี้ขึ้นเจ้า พนักงานสามารถกระทำการป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่น ให้พ้นอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้าย อันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึง การกระทำนั้นเป็นการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้ นั้นไม่มีความผิด

- (1) ผู้ต้องสงสัยเริ่มเดินหรือวิ่งหนีหรือเมื่อมีเหตุการณ์หลบหนีจากสถานที่คุมขัง
- (2) เมื่อเจ้าพนักงานถูกคุกคามครั้งแล้วครั้งเล่าแม้จะพยายามเจรจาแล้ว
- (3) เมื่อผู้ต้องสงสัยปฏิเสธหรือขัดขืนที่จะปฏิบัติตามผลของการตรวจต่อรองที่ทำไว้

แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องพิจารณาถึงสภาพเหตุการณ์อย่างอื่นประกอบกันด้วย เช่น โอกาสที่จะ กระทำการป้องกันที่อวัยวะที่จะทำร้ายให้ไม่ถึงตายได้เพื่อยับยั้งการก่อเหตุได้ เจ้าพนักงานก็ต้องเลือกกระทำ ก่อนหรือกระทำด้วยอาวุธที่ไม่รุนแรงหากไม่จำเป็นต้องใช้อาวุธที่มีอำนาจรุนแรง เป็นต้น

ปัญหาที่ 2 ปัญหาไม่มีหลักเกณฑ์เรื่องการใช้อาวุธปืนหรือการใช้กำลังรุนแรงถึงตายในการกระทำการป้องกันของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่

ปัญหานี้สืบเนื่องมาจาก ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่น ให้พ้นอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่มีความผิด” ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เรื่องการใช้อาวุธปืนหรือการใช้กำลังรุนแรงถึงตายในการกระทำการป้องกันสิทธิของเจ้าพนักงานตำรวจหรือป้องกันสิทธิของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่เอาไว้ ว่าลักษณะเหตุการณ์ประเภทใดที่จะต้องใช้อาวุธปืนหรือกระทำการถึงตายในการกระทำการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายได้บ้าง มีแต่เพียงคำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่ได้ตัดสินวางบรรทัดฐานเอาไว้ แต่คำพิพากษาของศาลดังกล่าวก็ไม่ใช่บทบัญญัติของกฎหมาย ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจส่วนใหญ่ก็มีอาวุธปืนในการปฏิบัติหน้าที่หรือกระบองเป็นอาวุธ ขณะที่ราชทัณฑ์โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือผู้คุมมักโทษเรือนจำมีกฎหมายให้อำนาจไว้เป็นพิเศษคือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 23 เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธปืนแก่ผู้ต้องหาล่วงได้หากเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ขณะที่กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดหลักเกณฑ์เอาไว้ แต่ขณะที่ประเทศไทยเองนั้นไม่มีหลักเกณฑ์ในเรื่องการใช้อาวุธปืนหรือการใช้กำลังรุนแรงถึงตายเอาไว้ ทำให้เกิดปัญหาที่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ถูกทำร้ายถึงตายหรือได้รับบาดเจ็บ หรือกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจถูกคนร้ายฆ่าตายในการปฏิบัติหน้าที่เพราะเจ้าพนักงานตำรวจไม่กล้าใช้อาวุธปืนหรือการใช้กำลังรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันชีวิตของตนเองหรือของประชาชนผู้บริสุทธิ์เพราะเกิดความลังเลว่าอาจจะต้องรับผิดชอบทางอาญาหรือทางวินัยตำรวจหรือต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนทางละเมิดแก่ผู้เสียหาย หากเจ้าพนักงานตำรวจกระทำการโดยใช้อาวุธปืนหรือใช้กำลังรุนแรงถึงตายแก่คนร้ายและศาลพิพากษาว่าเจ้าพนักงานตำรวจกระทำการเกินสมควรแก่เหตุเพื่อป้องกันจากเหตุการณ์ดังกล่าว

ผู้เขียนเสนอให้ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 อันเป็นกฎหมายเฉพาะ ให้มีบทบัญญัติเรื่องการใช้อาวุธปืนหรือใช้กำลังรุนแรงถึงตายเอาไว้ ในคดีที่มีความเสี่ยงในการทำให้ประชาชนได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตเอาไว้ เช่น กรณีการจัดตัวประกันด้วยอาวุธปืนหรือมีดหรืออาวุธร้ายแรงประการอื่นที่ประชาชนที่ถูกจับเป็นตัวประกันเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือกรณีที่ความผิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น คดียาเสพติดที่ผู้ค้ำมืออาวุธสงครามและมีผลกระทบต่อประชาชนของประเทศ ทำลายสุขภาพประชาชนในประเทศไทยในวงกว้าง เป็นต้น

ปัญหาที่ 3 ปัญหาไม่มีหลักเกณฑ์สำหรับการทำความผิดด้วยความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ

ปัญหานี้เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 (2) ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดด้วยความจำเป็น (2) เพราะเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากอันตรายที่ใกล้จะถึง และไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ เมื่ออันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแต่เหตุแล้ว ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” โดยผลของการกระทำโดยจำเป็น เนื่องจากกระทำความผิดด้วยความจำเป็นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 (1) หรือ (2) กฎหมายไม่ถือว่าเป็นลัทธิ จึงเป็นความผิด เพียงแต่ถ้ากระทำไปไม่เกินสมควรแก่เหตุก็ยกเว้นโทษให้ แต่ถ้ากระทำเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 69 บัญญัติว่าผู้กระทำความผิดต้องรับโทษ แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงโทษขั้นต่ำ กรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 นั้นมีลักษณะของกฎหมายที่เป็นการบังคับเอกชนกับเอกชน ทำให้เจ้าพนักงานตำรวจปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 ด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสม เนื่องจากเห็นว่า เจ้าพนักงานตำรวจทำหน้าที่ที่สำคัญและกว้างขวางมาก คือ ต้องพิทักษ์รักษาความถูกต้องเป็นธรรมในบ้านเมืองต้องช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยตลอดจนสวัสดิภาพของบุคคลและส่วนรวม นับว่ามีภาระหนัก มีความรับผิดชอบสูง เจ้าพนักงานตำรวจ ต้องเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นผลร้ายกับประชาชนมากกว่าที่ประชาชนทั่วไปต้องเผชิญหน้า ในบางครั้งเข้าหลักเกณฑ์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 (2) คือหากให้เพราะเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากอันตรายที่ใกล้จะถึง และไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ เมื่ออันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแต่เหตุแล้ว ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ ซึ่งกรณีตามมาตรา 67 ไม่ต้องเป็นการกระทำโดยละเมิดต่อกฎหมายหากเป็นการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายต้องใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 แต่เมื่อกรณีต้องด้วยประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 เจ้าพนักงานตำรวจต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อคุ้มครองชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของประชาชน เป็นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยแท้ โดยไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อตนเองเลย แต่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67 ยังบัญญัติว่ายังเป็นความผิดเพียงแต่ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแต่เหตุแล้ว ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

ผู้เขียนจึงเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 อันเป็นกฎหมายเฉพาะ โดยอาจแก้ไขเพิ่มเติมว่าในกรณีที่เจ้าพนักงานได้กระทำการใด ๆ ด้วยความจำเป็น เพราะเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากอันตรายที่ใกล้จะถึง และไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ เมื่ออันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุแล้ว เจ้าพนักงานผู้นั้น ไม่มีความผิด

เอกสารอ้างอิง

- กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์. กฎหมายอาญา เล่ม 1. พิมพ์ในงานอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พลโทอัมพร ศรีชัยยันต์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักนายกรัชมุนตรี, 2513.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2547.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. คำอธิบายกฎหมายอาญาฝรั่งเศส. เอกสารประกอบการบรรยายชั้นปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. อาญาเปรียบเทียบ ปี 1. กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป..
- เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2549.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคความผิด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.
- _____ คำบรรยายวิชาการฐานกฎหมายอาญา 1. คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.
- จิตติ ดิงศกัณฑ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2535.
- _____ กฎหมายอาญาภาค 1. กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์, 2529.
- _____ คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักฝึกอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2509.
- _____ คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2525.
- ปรีดี พนมยงค์. ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2540.
- วิจิตร ลุทิตานนท์. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคต้น พ.ศ.2487. พระนคร: ม.ป., 2493.
- วินัย เลิศประเสริฐ. วิธีไล่สาย กฎหมายอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินเตอร์บุคส์, 2547.
- สุพจน์ สุโรจน์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมาย 1. หน่วยที่ 1-7 สาขานิติศาสตร์ ม.ส.ธ.. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธพาณิชย์, 2525.